NAPISAŠE I POTPISAŠE

ESEJ

Iz »filozofske« antikvarnice

...S puta. — U Dubrovniku, jutros, južno vreme s oblacima i jak aromatičan ćuh ruzmarina. Gledajući jedan mlad par na obali kako se zagrljeno druži pre opraštaja, jasno, jutarnji bistro osećam kako bih ja voleo biti i u sudbini tog para u tom trenutku, u svačijoj sudbini, proveden kroz nju čulno-naivno, ona — ja, kao što se jede hrana i pije piće. Jer kao da je u tom neka nezajažljiva slast, kao da je to mogućnost i hrana večnog i nerazmrsnog življenja. Ali vrlo visoka hrana. Hrana za bogove, njihovo uživanje, jer oni valjda i nemaju drugog zadovljstva nego da žive hraneći se kroz druge, kroz sve nas. A i šta će im drugo!...

Žene žive svojim telima i od svojih tela više no muškarci. U njima ima više zakonitosti nesvesne ili svešću neotklonjive životne materije — kao što je divno, ali nemoćno i jednom je to slučaj kod muškaraca. One pupe, cvetaju, venu, sparušuju se i raspadaju, i taj proces, kod ovih manje naglašen, kod njih je primarniji. On je kod njih vidljiviji no i kod životinja. Jer ljudsko društvo, ukidajući uslove života životinja, čudnovato je baš potenciralo kod žena te osobine, tu kakvoću njihova ustrojstva, približio ih bilju plodonosnom...

Ustanem, gledam sobu, stvari, osvetlenje, svetlost koja nosi dan, koja dolazi i staje pred prozorom (Svetlost je primarna, bez nje ničeg nema; nje mora biti; nigde ničega ne mora biti, ali svetlosti mora biti; bez nje nema ni onog ničega). Dakle, to je, opet, predamnom. Gledam. Tada vidim i skoro kažem: »Kao da je dan moja misao!«

(BOŠKO PETROVIĆ: Margine na strani koja se zove: Dan; »Dnevnik«, 29, 30 XI, 1 XII, 1958)

POEZIJA

Stihovana reportaža

...I bespomoćna
Mršava
Telad
I trome
Sive
Krave
I tupi
Crni
Bivoli
Lutaju kroz lene kvartove
Kroz Sundar Nagar
Kroz Golf Link
Kroz Džor Bag
I uveče brste cvetne žive ograde žvaćući sporo
i teško dišući
Pod prozorima...

(ČEDOMIR MINDEROVIĆ: Zapis za Istvarija; »Književne novine«, br. 82—83, 1 januar 1959)

PRIČA

Odlomci strasti iz novele

...Usne su joj bile žudne i vlažno nabubrele. Ispružili su se niz zrelu busiku i ostali zagrljeni i priljubljeni celo pre podne. Pelen je već bio sazreo. Gorki, teški miris od svuda se osećao. Iznad njih se uzdizala strma litica. U izraslini stene na nekoliko metara Marija ugleda ćumu alpiskog cveća. Zaželela je da ima to za herbarium. Uspentrao se izlažući se opasnosti da padne u ambis. Ubrao je cvetove i bacio joj ih dole. Gledala ga je žudno, zahvalno i zvala očima. Pokliznula mu se noga. poleteo je niz stenu. Čuo je njen vrisak i u magnovenju dohvatio se rukama za stablo breze izraslo u pukotini stene.

A pri povratku s planine u varoš Marija posta hladna:

— Bolje bi bilo da nismo išli na ovaj izlet. Ja imam verenika.

Sve moraš zaboraviti. Bio je to samo čas moje slabosti i luda želja da mu se osvetim...

»...Možda je u pravu komesar Radosav kad tvrdi da su žene animalna bića. I da je polna ljubav jedina prava u kojoj se muškarac i žena potpuno ujedinjuju.«

Sećanje se razigralo i počelo da izliva u slapovima, a iz mraka pred Miloša stupi mitraljezac Ranko.

— Druže komandante, doneo sam ti komad pečenog mesa!...

(DUŠAN BARANIN: Sećanja; »Književne novine« br. 82—83, 1 januar 1959)

KNJIŽEVNA ISTORIJA

Dis bez tri zvezdice

...Druga pesma bolja je i, svakako dublja i zanimljivija nego prva; samo nam izgleda nekako nedovršena, te je možda fragment pesme koju Dis nije stigao da dokenča. Rekli smo već da je bez ikakva znaka u naslovu, čak nema ni tri zvezdice, pa ćemo je privremeno, jer se jednako nadamo da ćemo i o njoj naći još kakvog traga, nazvati »Pesmom bez naslova«. Ali sumnjamo, zbog suviše njenog mračnog raspoloženja da je mogla biti štampana za vreme prvog svetskog rata, nego samo docnije, ali i pored najvećeg truda još je nigde nismo našli objavljenu, mada ne isključujemo mogućnost da je krije kakav efemerni listić. Pisana je, očevidno, u trenucima najvećeg očajanja, valjda odmah posle povlačenja kroz Arbaniju ili u teškim i dugim trenucima 1916 i sedamnaeste, kad je ovakvim osetljivim ljudima kakav je bio Dis, budućnost našega naroda mogla izgledati sasvim tragična...

Ona izaziva jedan zaključak: da bi jadni Dis, po svoj prilici, dao velika dela da mu je usud dodelio duži život...

(BOŽIDAR KOVAČEVIĆ: Još dve Disove nepoznate pesme; »Književne novine« br. 81, 5 decembar 1958)

451
č 487/63

vaskrs bogdana popovića ili u čije se duše naselio bogdanov duh

U jednom od poslednjih brojeva »Mladosti« pojavio se članak Siniše Paunovića: Jedan razgovor u Moskvi« 1940 — Bogdan Popović o sebi i drugima. To je valjda peti napis o ovom našem književnom tati koji se pojavio za poslednja tri meseca. Sve je izgleda poteklo od profesora Ibrovca, daka Bogdanovog, koji je pokušao da vaskrsne duh svoga davno preminulog učitelja. Profesoru Ibrovcu odgovorio je u »Vidicima« kritičar mlađe generacije Milosav Mirković. Milosavu Mirkoviću očitao je lekciju Milan V. Dimić asistent Beogradskog univerziteta. Asisten tu Milanu V. Dimiću dao je u istom broju »Vidika« »nedužan odgovore Milosav Mirković. U međuvremenu je profesor Mladen Leskovac u svom »Letopisu« objavio jedan nezavršen i neobjavljen rad Boedanov uz podužj komentar Vojina Rakića. I na kraju u »Mladosti« novinar, »dače« svih naših poznatijih predratnih pisaca i kako čujemo književnik Siniša Paunović objavljuje sećanje na jedan razgovor sa Bogdanom Popovićem, u kome je Bogdan opet ostao onaj iz Vinaverove »Pantologije« sa dvanaest tomova celokupnih dela kad se uračunaju izdanja njegovih knjiga u tvrdom i mekom povezu, latinicom i ćirilicom platnu i poluplatnu...

Šta je to s Bogdanom Popovićem? Živi li on kao Bogdan ili kao Ibrovac, Leskovac, Paunović, Dimić ili Dimić, Paunović, Leskovac, Ibrovac žive kao Bogdan?

bogdan popović k. g.

Decembarska sveska »Letopisa Matice srpske« donosi pored Davića, Žike Lazića i Vojislava Đurića i jedan davnašnji neobjavljeni osvrt Bogdana Popovića o jednom danas sasvim neaktuelnom problemu — »Andra Nikolić i »darovitost«.

Nerazumljivo je samo da li taj »Letopis« — star 134 godine, stalno nastanjen u Novom Sadu, osobenih znakova nema — hoće i danas serviranjem jednog Bogdana Popovića kao i ko zna koji put i ko zna kojoj generaciji da stavi pod nos redove tog najdosadnijeg Učitelja koga je srpska literatura ikad imala. Ili je »Letopis« jed va dočekao da sačuva od zaborava lepe misli tog našeg profesora koji se i danas pojavljuje u likovima Pavla Zorića i Predraga Palavestre i koji je uvek isponova živ kad se konzervativizam u literaturi pojavljuje kao purizam i uhljebije. Ili pak glavni urednik »Letopisa«, profesor Mladen Leskovac, nije mogao da propusti priliku da kao poznati antologičar ne objavi i ove rečenice Učiteljeve: »Ima pre svega, raznih darovitosti. Ima, zatim, raznih stepena darovitosti. Ima, šta više, darovitosti koje, u svom krajnjem rezultatu, nemaju nikakve vrednosti«. Ili je, pak, »Letopis Matice srpske«, — star 134 godine, pravoslavan, ugledan, dotiran, konzervativan i usto stalno nastanjen u Novom Sadu, želeo da štampanjem Bogdana Popovića još jednom opomene da u njemu još uvek najradije paradiraju profesorska dociranja.

logika

Piše Pavle Zorić o »Čistima i prljavima« Radomira Konstantinovića u januarskom broju »Savremenika« pa tek kaže: »Sve je poremećeno u prozi Radomira Konstantinovića, sve je iskrivljeno i izobličeno. On namerno izokreće stvari, deformiše oblike, izvitoperava suštine.« Pa opet piše Pavle Zorić, pa opet tek kaže: »On (Radomir Konstantinović — primedba M. S.) neće ništa da prikaže kako se stvarno desilo, ili kako se moglo desiti«. Pa opet piše Pavle Zorić i sve se više nervira što taj Radomir Konstantinović nešto namerno neće i nešto namerno čini.

Po njegovoj logici taj Radomir Konstantinović je seo jednog dana u fotelju i namerno stavio prst na čelo pa posle toga namerno rekao: Otsad ću ja namerno da izokrećem stvari, ništa neću da prikažem kako se stvarno desilo ili se moglo desiti, nego ću da deformišem oblike i da izvitoperavam suštine. Videće oni kako se pravi literatura!

potknjiževnost

Uz svoje radove jedan mladić iz Niša poslao je »Poljima« pismo u kome je pored ostalih obaveštenja o svojoj književnoj delatnosti javio da piše »poluepohalna, epohalna i superepohalna dela«. Redakcija »Polja« nije više nikad imala prilike da se uveri u to čudo, pošto je taj mladić posle odgovora prećutno prestao da nudi saradnju, ali da takva čuda zaista postoje uverila se prilikom pokretanja dodatka u »Književnim novinama«.

Zbog čega je, dakle pokrenut taj dodatak? Da početnicima omogući štampanje? Dabome, »klincima« je najzad učinjena milost: — eto im dve strane, ali neka se ne mešaju sa nama koji pravimo literaturu. Krug je ipak ostao zatvoren. Postojimo mi i vi (i oni koji ne priznaju ni nas ni vas)

plamena kritika

Marijan Jurković stoji na braniku naše literature i čvrsto uspravljenog prsta prosipa fraze o »vrijednosti knjige Viktora Novaka o Franji Račkom, neustrašivom borcu za bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda«, pa na kraju zaključuje: »Mnoge stranice iz ove knjige dostojne su da uđu u čitanku: da govore novim pokolijenjima o ovom sinu jednog nepismenog hrvatskog krčmara, o čovjeku čije delo i misao neće nikad biti zaboravljeni od Jugoslovena«. Svoje pamćenje Franje Račkog, Marjan Jurković je dokazao i napismeno tekstom o Novakovoj knjizi u januarskom broju »Savremenika«, sa puno krupnih reči iz gimnaziskih pismenih zadataka, a svoje po štovanje krupnih reči nekoliko stranica ranije u svom prikazu zupančićevog romana »Pozdravi Marija«. Po njegovom računu, dakle, — što plamenija reč, to plamenija kritika.

najzad pamflet

Mirnu tekuću površinu naše literature uznemirio je u poslednjem broju »Vidika« Rade Vojvodić pamfletom »Jedna reč o zabunama«. U nekoliko rečenica on je okarakterisao ovo naše »vreme romana« pa posle prešao na roman Grozdane Olujić koji je bez rezerve proglasio »pismenim maturskim zadatkom na temu »Kako sam se osećala srećnom i zadovoljnom«. Kivan na književnu kritiku koja je roman pohvalila on je na kraju saopštio »da za sve gore navedeno najmanje treba teretiti Grozdanu Olujić, pošto je verovatno uvideo da je u svojoj oceni pomalo i prećerao.

Vojvodić je, međutim, mnogo precizniji kada govori o našem tekućem romansijerstvu. »Zar nije to lepo — piše on — što naši izdavači štampaju dosta svakakvih romana i zar nije to lepše što ih naši ljudi uveliko pišu? Lepo je, naravno. Što je većinom to šund literatura, to je drugo pitanje. Što je naš svet postao uveliko pismen i romansijerski nadaren, to je dokaz da nam više nisu potrebni analfabetski tečajevi ni razni seminarski kursevi. Šta će nam to? Pre svega pisci su postali pismeni, a to znači mnogo i to je lepo od pisaca«.

Rade Vojnović u istom duhu napisao je u »Književnim novinama« osvrt na Konstantinovićev roman »Čisti i prljavi«. Ali Rade Vojvodić, i sam zbunjen, nije imao snage da izađe iz okvira zabluda o kojima piše. Ispada da on udara prvog ko mu dođe pod ruku. Šteta za taj talenat koji bi mogao da doprinese u raščišćavanju zabuna.

je li mihiz živ?

U januarskoj sveści Letopisa Matice srpske, sada starog ravno sto trideset pet godina, umesto Bogdana Popovića Letopisovog specijaliteta iz poslednjeg broja godine 134, o »Šantiću kao čoveku i borcu u svom vremenu« piše Božidar Kovačević poznat kao književni istoričar koji uz svoje pesme daje dugačka objašnjenja, pa po svom običaju počinje od svetog Save i geografskog pojma Hercegovine i ide sve do samog Šantića. Letopis kao što vidite obnavlja se mladim snagama, Bogdana Popovića ove godine zamenjuje Božidar Kovačević, Božidara Kovačevića će vremenom zameniti Marijan Jurković a verovatno će uskoro stići na red i ovi mlađi: Dragan Jeremić, Pavle Zorić i Predrag Palavesira. Za ovih 135 godina Letopis se toliko uhodao da više nema sumnje da će izneveriti tradicije.

U Letopisu, međutim, postoji kao jedan od urednika i B. M. Mihiz koji je, koliko znamo, nekada bio jedan od vodećih naših književnih kritičara. Ovaj i suviše forsirani profesorski duh u Letopisu navodi nas na misao da je on kao urednik rešio da iskaje sve grehove koje je zbog raznih profesora počinio.

Mihiz otkako je došao u Novi Sad prestao je da piše, a otkako je postao urednik Letopisa zaboravio je i da čita. Stavlja Bogdana Popovića pored Oskara Davića, a Ivu Andrića pored Božidara Kovačevića svejedno mu je jer Letopisove bisage sve mogu da ponesu.

što ga oteste bogu?

»Reci Bogoboju — bolje da ga bog uzme«. (Branko Radičević u pismu Đuri Doničiću 1852 godine)

30 januar 1959

Stotrideset i treća svečana sednica Matice srpske, održana na sam dan svetoga Save, doživela je taj kuriozum da bude snimljena od televizijske mreže. U prvoj tački dnevnog reda pomenute sednice učinjen je pokušaj da se vaskrsne davno zaboravljeni srpski spisatelj koji nema mnogo značaja čak ni za sam početak naše književnosti. Izvesna Teodora Petrović, član izvesnog književnog odeljenja, punih četrdeset minuta tržestveno je pričala jednu vrlo bolećivo-naivnu pričicu o Bogoboju Atanackoviću, »velikoj nadi jednog minulog doba koju ote zla boljka«, zbog koje treba zaista proliti lavor suza, jer da Bogoboj osta duže živ imali bismo još jednog literarnog Metuzalema na kome bi infantilni i neinventivni puleni Matičini zaradivali asistenture i doktorate.

Uvaženi skup stotrideset i treće svečane sednice Matice srpske, iste večeri, mogao je od gospođe Teodore Petrović, sem žaljenja da Bogoboja Atanackovića danas niko ne čita, da čuje i tvrdnju da su on i Branko Radičević od istog značaja za našu književnost.

Kada je ova »misao« izrečena niko u visokocenjenom skupu nije pocrveneo (čak ni Mihiz!). Niko nije (čak ni Mihiz!) pocrveneo ni kad je ova gospođa podelila našu sirotinju na seljake i *prostake* (!). Niko (čak ni Mihiz!) nije pocrveneo kada je profesor Bukurov, vrhovni ceremonijalmajstor ove svečane sednice, izjavio da je *»Letopis* najveće blago cele naše države.«

Dokle ide podvaljivanje s tobožnjim poštovanjem tradicije najbolje ilustruje ova *bogobojada*. Takve tradicije-netradicije nam je dosta. Odrićemo je se.

O ovom bezvrednom pledoajeu ne bi imalo smisla ni govoriti da on nije karakterističan za brižno negovani tradicionalistički hadžić-svetićevski natamjanisani duh Matičin.

Kad li će se trnoružica probuditi i spoznati da je baka?

Miloš STEVIĆ

1959 : 1

»POLJA« uređuje: Jasna MELVINGER, Petar MILOSAVLJEVIĆ, Pavle POPOVIĆ, Bogdanka POZNANOVIĆ, Dejan POZNANOVIĆ i Mileta RADOVANOVIĆ. — Glavni i odgovorni urednik: Dejan POZNANOVIĆ. — List izdaje NIP »Progres«, Novi Sad, M. Gorkog 20/I. Tekući račun br. 151-11/1-514. — Redakcija »Polja«: Novi Sad, M. Gorkog 20/I. Tel. 35-59, 49-67. — Rukopise treba slati otkucane na pisaćoj mašini. Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. — Godišnja pretplata 200 din. Pojedini broj 20 dinara — Štampa — »Kosta Škickа«, Novi Sad, Br. Ribnikara 14.